

Språk- og leseplan for barnehagar og skular i Meland kommune

«Alle lærarar er leselærarar»

*«Elevane i Meland skal
meistre grunnleggjande dugleikar i lesing og
oppleva leseglede»*

*«Alle barn skal ha eit rikt og variert språkmiljø
i barnehagen»*

Innhald

1	Innleiing	4
1.1	Bakgrunn	4
1.2	Medverknad	4
1.3	Å kunne lese som grunnleggjande dugleik	4
1.4	Ansvar og roller	5
1.5	Kompetanse	6
1.6	Område og komponentar frå Leselos	6
1.7	Læringsstøttande prøver	6
2	Språkstimulering i barnehagane	7
3	Skulane sin plan for leseutvikling	10
3.1	Fyrste trinn	10
3.1.1	MÅL	10
3.1.2	TILTAK	10
3.1.3	KARTLEGGING OG VURDERING	11
3.1.4	RESSURSAR	11
3.2	Andre trinn	12
3.2.1	MÅL	12
3.2.2	TILTAK	12
3.2.3	KARTLEGGING OG VURDERING	13
3.2.4	RESSURSAR	13
3.3	Tredje trinn	14
3.3.1	MÅL	14
3.3.2	TILTAK	14
3.3.3	KARTLEGGING OG VURDERING	15
3.3.4	RESSURSAR	15
3.4	Fjerde trinn	16
3.4.1	MÅL	16
3.4.2	TILTAK	16
3.4.3	KARTLEGGING OG VURDERING	17
3.4.4	RESSURSAR	17
3.5	Femte trinn	18
3.5.1	MÅL	18
3.5.2	TILTAK	18
3.5.3	KARTLEGGING OG VURDERING	19
3.5.4	RESSURSAR	19
3.6	Sjette trinn	20
3.6.1	MÅL	20

3.6.2	TILTAK	20
3.6.3	KARTLEGGING OG VURDERING	21
3.6.4	RESSURSAR	21
3.7	Sjuande trinn	22
3.7.1	MÅL	22
3.7.2	TILTAK	22
3.7.3	KARTLEGGING OG VURDERING	23
3.7.4	RESSURSAR	23
3.8	Ungdomstrinnet	24
3.8.1	MÅL	24
3.8.2	TILTAK	25
3.8.3	KARTLEGGING OG VURDERING	25
3.8.4	RESSURSAR	25
4	Oversikt over ulike lesestrategiar etter føremål	26
5	Ordforklaringar	26
6	Vedlegg	27
6.1	Læringsstrategiar	27
6.2	Dugleiksområde grunnleggjande dugleik i lesing (UDIR)	28
6.3	BISON	29
6.4	TOKOLONNE-NOTAT	30
6.5	FOSS- Strategien	31
6.6	Strukturert tankekart 1	32
6.7	Strukturert tankekart 2	33
6.8	VØL-skjema	34
6.9	Arbeid med omgrep	35
6.10	Læresamtale	36
6.11	Vendiagram	37

1 Innleiing

1.1 Bakgrunn

Det er eit overordna mål å ha ei felles satsing på lesing i Meland kommune. Å meistre [«grunnleggjande dugleik i lesing»](#) er eit mål for alle elevane våre, og ei felles oppgåve for alle lærarar. Denne planen er meint som ein felles reiskap for alle lærarar i Meland-skulen. Barnehagen sin rolle i leseplanen er å førebu og stimulere barn i størst mogleg grad. Det er viktig å ha god språk- og omgrepsforståing, slik at dei vert gode lesarar i skulen. Vidare er det eit ønskje å lage ein felles standard som kan nyttast i skule- og barnehageeigar si kvalitetsoppfølging.

Bakgrunnsdokument for planarbeidet har vore:

- Læreplan for Kunnskapsløftet K06
- Rammeplan og fagplanar for barnehagane
- Rammeverk for grunnleggjande dugleikar (UDIR)
- [Barnehageplan 2016-2017](#) (Kvalitetsdel)
- Rettleiingsmateriell og skjema frå [Leselos](#) (Lesesenteret)
- Leseplan frå Vestbygd skule
- Leseplanar frå andre kommunar

Leselos er eit observasjonsverktøy som er berekna på å støtte elevane si leseutvikling. Verktøyet er tilpassa til å følgje elevane på alle trinn og i alle fag. Teori, omgrep og tiltak knytt til *leselos* ligg som føringar og bakgrunn i heile planen.

Arbeidsgruppa har bestått av:

- Åshild Aamli, lærar Meland ungdomsskule
- Elin Brugrand, lærar Grasdalen skule
- Solveig Margrethe Hagen, lærar Vestbygd skule
- Laila Haugland, lærar Sagstad skule
- Mads Leonard Holvik, lærar Rosslan skule
- Reidun Elin Johannessen, skulefagleg rådgjevar og leiar av gruppa
- Anne Andreassen og Roy Joa frå Meland PPT (fagleg støtte)

Styrrar i Marihøna barnehage, Camilla Smith-Strøm og pedagogane har utarbeidd innhald som gjeld for barnehagen.

1.2 Medverknad

Planen har vore sendt til høyring på alle skulane i Meland, Utdanningsforbundet, Meland PPT og Kulturavdelinga. Innspel har vore handsama i arbeidsgruppa og aktuelle moment er tekne med i planen. Endeleg plan er sendt som referatsak til «Utval for levkår» (politisk utval). Jar skole i Bærum kommune har godkjent at vi bruker element frå leseplan dei har laga i vår plan.

1.3 Å kunne lese som grunnleggjande dugleik

Kva er å kunne lese?

Å kunne lese er å skape meining frå tekst. Lesing gjev innsikt i andre sine erfaringar, meiningar, opplevingar og skaparkraft, uavhengig av tid og stad. Lesing av tekst på papir og digitalt er ein føresetnad for livslang læring, og for å kunne delta aktivt i samfunnslivet på ein kritisk og reflektert måte.

Å lese handlar om å kunne forstå, bruke, reflektere over og engasjere seg i innhaldet i tekstar. Tekstar inkluderer alt som ein kan lese i ulike medium, ikkje berre ord, men også illustrasjonar, symbol eller andre uttrykksmåtar. Kunnskap om kva som kjenneteiknar ulike typar tekstar og deira funksjon, er ein viktig del av lesing.

Dugleiksområde i å kunne lese:

- + Førebu, utføre og omarbeide inneber å ta i bruk ulike strategiar for å forstå tekstar av stadig større vanskegrad. Dette føreset avkodingsstrategiar der lydar blir trekte saman til ord, ord til setningar og setningar til tekst.
- + Finne inneber å finne fram til informasjon som er eksplisitt eller implisitt uttrykt i tekstar.
- + Tolke og samanhalde inneber å kunne trekkje slutningar på bakgrunn av innhaldet i éin eller fleire tekstar.
- + Reflektere og vurdere inneber å rette seg sjølvstendig til tekstar. Dette spenner frå å kommentere innhaldet i tekstar med utgangspunkt i egne meiningar til å rette seg kritisk til ein tekst som ein heilskap og grunnkje egne synspunkt, analysar eller vurderingar.

Korleis blir dugleiken utvikla?

Utvikling av funksjonell lesedugleik er eit samspel mellom forståingsprosessar og avkodingsprosessar i tilnærminga til tekst. Den grunnleggjande leseopplæringa inneber å mestre lesing av papirtekstar og skjermbaserte tekstar med konsentrasjon, uthald, flyt og samanheng. I opplæringa vert den funksjonelle lesedugleiken utvikla vidare gjennom kunnskap om og erfaring med ulike tekstar i dei enkelte faga. Dette inneber å kunne orientere seg i eit tekstmangfald og stille seg kritisk til ulike typar informasjon i stadig meir komplekse lesesituasjonar.

Leseutvikling krev gode strategiar for å kunne søkje og handsame informasjon. Bevisst bruk av hensiktsmessige lesestrategiar som er tilpassa føremålet med lesinga og med ulike teksttypar i faga, er derfor avgjerande for å utvikle funksjonell lesedugleik.

1.4 Ansvar og roller

Leseplanen er eit styringsdokument ved alle dei kommunale skulane og den kommunale barnehagen. Dei private barnehagane i Meland kommune står fritt til å implementere¹ denne planen i sine verksemdar.

Rolle	Ansvar
Skuleeigar	<ul style="list-style-type: none"> + Lage felles implementeringsplan for skulane + Planen skal evaluerast kvart år i plangruppa på skulane og i rektormøtet. + Planen kan bli tema på skulebesøk + Skule- og barnehageeigar analyserer skulane og barnehagen sine kompetansebehov, og legg til rette for skule- og barnehagebasert kompetanseutvikling innanfor lesing
Skuleleiar og styrar	<ul style="list-style-type: none"> + Planen skal gjennomgåast ved skulestart kvart år + Planen blir etterspurd i medarbeidarsamtale og på team. + Skuleleiar og styrarane har ansvar for at leseplanen vert implementert og sett i system på den enkelte skule og barnehage + Skule- og barnehageleiar har ansvaret for å synleggjere leseplanen på skulen og barnehagen sine heimesider
Lærar	<ul style="list-style-type: none"> + Det blir forventa at det pedagogiske personalet planlegg, organiserer, gjennomfører og vurderer aktivitetane og undervisninga i tråd med leseplanen sine føringar. + Lærarane har ansvar for å sette seg inn i kva for nokre læringsstrategiar elevane har arbeidd med på tidligare trinn, vidareføre desse og innføre nye.

¹ Implementerer =, iverksette, realisere; (Kjelde: Store Norske Leksikon)

	 Lærarane skal aktivt bruke leseplanen for å kvalitetssikre leseopplæringa Lærarane har ansvar for å gjere leseplanen kjent for føresette
Elev	 Eleven gjer seg kjent med planen som gjeld for sitt trinn
Foreldre	 Foreldre gjer seg kjent med planen

1.5 Kompetanse

Skule- og barnehageeigar analyserer skulane og barnehagane sine kompetansebehov, og legg til rette for skule- og barnehagebasert kompetanseutvikling innan lesing. Døme på kompetanseheving vil vere **leselos**, **språkløyper** og vidareutdanning. Språkløyper er nasjonal strategi for språk, lesing og skriving 2016- 2019. Meland ungdomsskule, Vestbygd skule og Grasdal skule har allereie teke i bruk opplæringspakkar frå Språkløyper. Alle skulane skal på sikt ta i bruk språkløyper.

1.6 Område og komponentar frå Leselos

Planen er som nemnt bygde opp etter teori, område og komponent frå leselos. Tabellen under er ei oversikt over dei viktigaste elementa som er brukt systematisk i planen. "Leselos" er utvikla etter idear og prinsipp som i lang tid har vore nytta for kvalitativ vurdering av born sine språkdugleikar og språklege utvikling (TRAS - tidleg registrering av språk) 1 . Mens TRAS retter merksemda mot generell språkleg utvikling hos førskulebarn, retter "Leselos" merksemda mot skulebarn/ elevar og mot skriftspråket – spesielt lesing. I Meland kommune er Leselos tilgjengeleg i [Vokal](#).

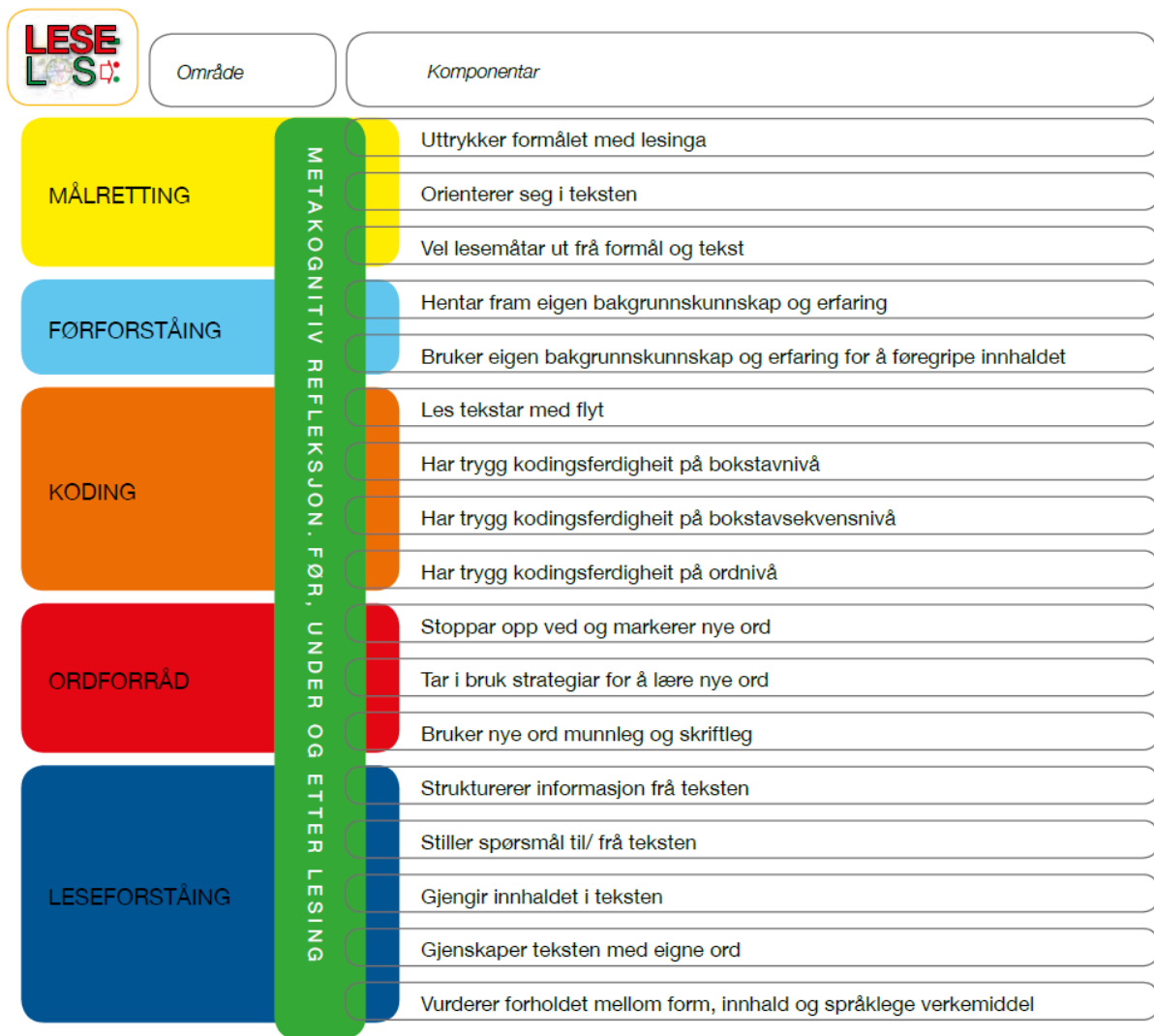
1.7 Læringsstøttande prøver

Læringsstøttande prøver kan brukast som eit verktøy i undervegsvurderinga og gjev læraren grunnlag for læringsfremjande tilbakemeldingar til elevar på alle nivå. Prøvene er frivillige, og skulen bestemmer sjølv når og kor mange gongar dei vil gjennomføre prøvene.

Utdanningsdirektoratet utarbeider læringsstøttande prøver for grunnskulen i lesing, rekning, skriving og i digitale dugleikar. Prøvene skal vere ei støtte til undervegsvurderinga.

- ✓ Prøvene med tilhøyrande rettleiingsmateriell gjev skulen og lærarane informasjon om kva elevane meistarar, og kva dei må ha hjelp til å arbeide vidare med.
- ✓ Resultata skal brukast til å gje elevane tilbakemeldingar undervegs i opplæringsløpet og danne grunnlag for tilpassa opplæring.
- ✓ Prøvene kan gjennomførast når som helst, og om ønskjeleg fleire gongar i løpet av skuleåret.
- ✓ Resultata skal ikkje brukast til å setje karakterar.
- ✓ Resultata skal ikkje rapporterast til Utdanningsdirektoratet.

(Kjelde: <http://www.udir.no/eksamen-og-prover/prover/laringsstottende-prover/>)

(Kjelde: Lesesenteret)

2 Språkstimulering i barnehagane

Barnehagen si rolle i leseplanen er å førebu og stimulere born i størst mogleg grad. Det er viktig å ha god språk- og omgrepsforståing, slik at dei blir gode lesarar i skulen. I barnehagen sitt arbeid med leseplan- og språkstimulering, skal personalet kjenne til måla i rammeplanen. Personalet i barnehagen skal gjere seg kjende med born si språkutvikling, og følgje dette opp med riktige og tilpassa aktivitetar. Ved overgangen til skulen skal barnet si språk- og omgrepsutvikling vidareformidlast slik at skulen kan byggje på grunnlaget frå barnehagen.

Generelle tiltak i barnehagen:

- ❖ Alle to-språklege born deltek i språkgrupper, minst ein gong i veka.
- ❖ Vi bruker konkretar og/eller bilete i alle samlingsstunder.
- ❖ Vi planlegg turar/opplevingar saman med borna.
- ❖ Vi bruker borna sine minne og opplevingar frå turar aktivt i samtalar.
- ❖ Vi tek oss god tid i rutinesituasjonar, ved å setje ord på konkretar, handlingar og opplevingar.
- ❖ Eit godt måltid er ein god samtale!

- ❖ Vi stiller opne spørsmål og tek oss tid til å lytte til borna sine svar.
- ❖ Vi lar borna sine interesser vere utgangspunkt for «den gode samtalen».

Alder	Aktivitet
1-2 år	<ul style="list-style-type: none"> ✚ Vi er tilgjengelege for borna ✚ Vi speglar borna og er oppriktig interesserte i kva dei har å seie ✚ Vi lyttar og set ord på borna sitt kroppsspråk ✚ Vi snakkar tydeleg og konkret, med korte setningar og god stemmevariasjon. ✚ Vi er bevisste taletempo og uttale ✚ Vi tek oss tid til og øver på turtaking i samtale med borna ✚ Vi set ord på det vi ser og gjer - om og om igjen ✚ Vi nyttar alle rutine- og leikesituasjonar aktivt til å snakke om og namngje gjenstandar og det vi ser og gjer. ✚ Om borna bruker «feil» uttale <u>rettar vi ikkje</u>, men gjentek og utvider det barnet seier. Barnet seier t.d.: «Ha nan» og den vaksne stadfestar: «Du vil ha banan». ✚ Vi gjev rom for utforsking og undring ✚ Vi nyttar rørslesongar, reglar, forteljing og dramatisering ✚ Vi nyttar konkretar og bilete for å gjere ord og omgrep «synlege» ✚ Vi knyter lydar og objekt saman, t.d. dyr og dyrelydar ✚ Peikebøker/Biletbøker er synlege og tilgjengelege på avdelinga ✚ Vi har spegel tilgjengeleg i borna si høgde – det gjev høve til miming, munnmotorikk og felles fokus. ✚ Vi nyttar enkle puslespel som t.d. knottepuslespel ✚ Borna vert introduserte for enkle lottospel, der samtale er viktigast ✚ Vi legg til rette for parallell-leik, å gjere dei same tinga, «late-som-leik»
2-3 år	<ul style="list-style-type: none"> ✚ Vi stiller opne spørsmål og hjelper borna til å formidle det dei er opptekne av ✚ Vi brukar rim og regler. Borna skal lære eitt til to rim/regler med ord og/eller rørsler ✚ Vi fortel eventyr og les høgt for borna ✚ Vi snakkar tydeleg og konkret med korte setningar og god stemmevariasjon ✚ Vi gjev tid til- og øver på turtaking ✚ Vi set ord på det vi ser og gjer- om og om igjen, også fargar og former. ✚ Vi nyttar alle rutinesituasjonar og leikesituasjonar aktivt til å snakke om/namngje gjenstandar og det vi ser og gjer. ✚ Om borna nyttar «feil» uttale, så retter vi ikkje, men gjentek og utvidar det barnet seier, på ein riktig måte. (Barnet seier t.d.: «Eg vil ha «nan», og den vaksne stadfestar det med: «Du vil ha banan».) ✚ Vi utforskar og undrar oss saman med borna ✚ Peikebøker/Bildebøker er tilgjengelege på avdelinga ✚ Vi les for borna, namngjev og snakkar om bileta i boka ✚ Vi har spegel tilgjengeleg i borna si høgde – det gjev høve til miming, munnmotorikk og felles fokus. ✚ Vi nyttar enkle puslespel, både knottepuslespel og med brikkar ✚ Vi spelar Lotto, der samtalen er viktig – Magnetspel, og andre spel der vi brukar språket og samtalar rundt spelet. ✚ Vi øver på munnmotorikk ✚ Vi har samlingsstunder med språkposar, øskjer eller koffertar med konkretar. Vi nyttar eventyrposar, føleposar, bilete, songar, forteljingar med konkretar/flanellograf ✚ Leiken er sentral! Vi legg til rette for «late som»- og rolleleik ✚ Snakkepakken ✚ Vi registrerer alle 3-åringar si språkutvikling, ved hjelp av observasjonsskjemaet «Alle med».
3-4 år	<ul style="list-style-type: none"> ✚ Vi stiller opne spørsmål ✚ Vi er gode lyttarar- og let borna snakke ferdig ✚ Vi er aktive, gode og engasjerte samtalepartnarar ✚ Vi snakkar i fullstendige setningar, brukar adjektiv og preposisjonar ✚ Vi stimulerer til samtaler utover her og no-situasjonar, som til dømes fortid og framtidige hendingar. ✚ Vi utvider samtaler, tek med fakta, samanliknar og reflekterer rundt ulike opplevingar. ✚ Vi øver på kategorisering/klassifisering av omgrep- sortering, over/under-omgrep, fargar, storleik og mengde ✚ Vi klappar/trommar stavingar i namn og ord ✚ Vi leikar lyttaleikar og spelar lydlotto ✚ Vi leikeskriv saman med borna ✚ Vi fortel og les for borna ✚ Vi lar borna skape sine egne forteljingar, sekvensar i ein liten historie ✚ Vi brukar bilete/konkretar for å støtte borna si språkutvikling ✚ Vi leikar Kims leik ✚ Vi brukar språkposar- koffertar og konkretar i samlingsstunder ✚ Vi tek oss god tid i samtaler med enkeltbarn ✚ Vi deler borna i smågrupper for å legge til rette for gode samtalar

	<ul style="list-style-type: none"> ✚ Vi nyttar puslespel, samarbeidsspel, lotto, spel med fargar, form o.l., for å lære omgrep og auke borna si språkforståing ✚ Vi støttar barna i leik og legg til rette for rolleleik ✚ Borna får delta i daglege gjeremål, som matlaging, dekking av bord o.l. ✚ Vi nyttar oss av språkstimulerande materiell som «Snakkepakken» og «Språksprell»
4-5 år	<ul style="list-style-type: none"> ✚ Få borna til å fortelje om noko dei er opptekne av ved å stille opne spørsmål ✚ Vi brukar rim og reglar aktivt, saman med borna ✚ Vi les bøker og fortel eventyr/forteljingar. ✚ Borna lagar egne eventyr og øver seg på attforteljing av bøker, historier o.l. ✚ Vi dramatiserer eventyr, saman med borna ✚ Vi øver oss på rimord, leikar rimeleikar o.l. ✚ Vi øver på grunnleggjande omgrep (sjå omgrepsliste Magne Nyborg) ✚ Vi finn rytmen i orda, gjennom rytme-og ordleikar ✚ Vi snakkar om lydane i orda- ulike leikar som går på fyrste lyd og siste lyd i ord/namn ✚ Vi gjev fleirledda beskjedar, som t.d.: «Kan du gå på kjøkkenet og hente ein kopp, som du Gjev til Nina?» ✚ Vi leikeskriv og leikeles, øver på skriveretning og blyantgrep. ✚ Vi snakkar om skilnaden mellom eit ord og ei setning ✚ Vi lar borna bli kjende med formsida av språket, t.d. ord som kan bety forskjellige ting: ring, tog, blad ✚ Vi leikar med tal og bokstavar- lagar tal og bokstavar med kroppane våre, prøver å skrive bokstavar og tal på ark, i sanda o.l. ✚ Borna øver på å skrive namnet sitt ✚ Vi lærer borna namna på dei geometriske figurane firkant, trekant, sirkel og rektangel. ✚ Vi øver på kategorisering/klassifisering av omgrep- sortering, over/under-omgrep, fargar, storleik, mengde ✚ Vi let borna skape sine egne forteljingar, sekvensar i ei lita forteljing ✚ Vi fortel vitsar og gåter ✚ Vi registrerer alle 5 åringar si språkutvikling ved hjelp av TRAS

Aktuelle læringsstrategiar barnehagane kan ta i bruk er:

- BISON (Bilete og overskrifter)
- Teikne frå teksten, teiknekart og tankekart
- Spørjeord for å strukturere teksten (kven, når, kva)

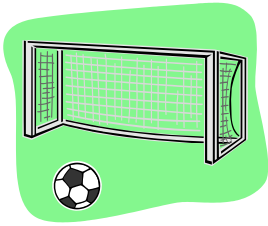
Samarbeid skule – heim

- Foreldre les høgt for barnet
- Foreldre set ord på alt det ser og gjer
- Oppmode barna til å kjenne til eige etternamn, når dei er fødde, adresse, namn på føresette m.m.

3 Skulane sin plan for leseutvikling

3.1 Fyrste trinn

3.1.1 MÅL

K-06	Meistringsmål etter 1. årstrinn
Meistringsområde Metakognisjon = å reflektere over eiga forståing og eigne strategival før under og etter lesing	<i>Ved utgangen av 1. trinn skal elevane:</i> Målretting: <ul style="list-style-type: none">- Uttrykke føremålet med lesinga- Orienter seg i teksten- Velje lesemåtar ut frå føremål og tekst Førforståing: <ul style="list-style-type: none">- Hente fram eigen bakgrunnskunnskap og erfaring- Bruke eigen bakgrunnskunnskap og erfaring for å føregripe innhaldet Koding: <ul style="list-style-type: none">• Kunne kjenne att, skrive og uttale bokstavar dei har lært• Kunne lese- og skriveretninga• Vite at lesing byggjer på å binde bokstavlydar saman til ord• Kunne lese enkle, lydrette ord og skrive med bokstavar dei har lært• Kunne høyre ut fyrste-lyd, siste-lyd og lyd inni ord• Kunne lese nokre ord med hjelp av ordbildestrategien, dvs. kjenne att ord som bilete. T.d. «her», «er», «og», «som», «eg», «vil» og «seg». Ordforråd: <ul style="list-style-type: none">• Stoppe opp ved og markere nye ord• Ta i bruk strategiar for å lære nye• Bruke nye ord munnleg og skriftleg Leseforståing: <ul style="list-style-type: none">• Strukturere informasjon frå teksten• Stille spørsmål til/ frå teksten• Gje att innhaldet i teksten• Vurdere forholdet mellom form, innhald og språklege verkemiddel• Ha forståing for ord/setning• Kunne rime

3.1.2 TILTAK

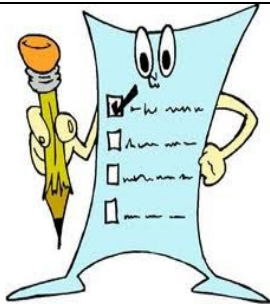
Samarbeid Skule – heim 	Leseopplæring skal vere tema på foreldremøte og i utviklingssamtalar. Oppmoding til heimen: <ul style="list-style-type: none">• Følgje opp barnet si leselekse• Lese høgt for barnet kvar veke• Snakke om tekst og bilete i bøker• Aktivt nytte bokstavar og ord som følgjer barnet i kvardagen• Følgje opp individuelle avtalar med skulen
På skulen	Lesing og leseutvikling <ul style="list-style-type: none">• Høgtlesing for elevane kvar dag• Aktiv bruk av song, rim og reglar• Jobbe med det munnlege språket• Jobbe med språkleg bevisstheit (sjå Jørgen Frost)• Systematisk innlæring av omgrep• Ta i bruk alle sansane i bokstavinnlæringa• Ta i bruk dei trykte bokstavane (små og store)• Jobbe med å trekkje saman lydar på bokstavnivå

- Lage felles tekstar med utgangspunkt i egne opplevingar
- Medlesing/korlesing av felles tekst
- Øve inn leseretning
- Rettleie lesing (ønskjeleg)
- Stasjonsundervisning
- Bruk av bibliotek
- Bruke digitale ressursar som hjelpemiddel i leseopplæringa
- Framføring av dikt/tekstar på fellessamling
- Finne rett sidetal og orientere seg i boka

Jobbe med læringsstrategiane: BO, tekne frå teksten, tankekart, spørjeord for å strukturere teksten (kven, kva, når), munnleg forteljing og attforteljing,

3.1.3 KARTLEGGING OG VURDERING

Kartlegging som skal gjennomførast:

- Carlsten-testen (vår)
- Lesesenteret si [Bokstavprøve](#)
- Kartleggingsprøve i språkleg medvit: Leseklar (før vinterferie)
- Obligatorisk prøve i lesedugleik, vår (Udir)
- Elevsamtale der læraren synleggjer personleg framgang i utvikling av lese- og skrive-dugleikar.
- Lese- og språkutvikling som tema i utviklingsamtale
- Kartlegging med bruk av Leselos (<http://lesesenteret.uis.no/>)
- Tove Kroghs teikneprøve, haust

Anna relevant kartlegging:

- Arbeid med ord (1.-7.trinn)

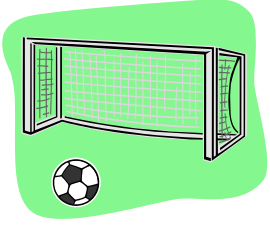
3.1.4 RESSURSAR

- Læreverk i ulike fag
- Tempolex/AskiRaski
- Språkverkstaden («boks med skuffer»)
- Jørgen Frost – språkleikar
- Lettlesne småbøker (Leseuniverset, Kaleido m.m.)
- Biblioteket
- Tavlebøker
- Lesesenteret: <http://lesesenteret.uis.no/>
- [Språkløyper](#) (Kompetanseutviklingspakkane for barnetrinnet er inndelt tematisk etter innhald)
- "[Når skriftspråket blir vanskelig](#)" presenterer tiltak og problemstillingar i etterkant av kartleggingsprøvene i lesing på 1.–3. trinn.

3.2 Andre trinn

3.2.1 MÅL

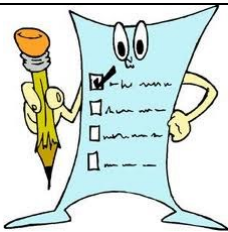
K-06	Meistringsmål etter 2. årstrinn
Meistringsområde Metakognisjon = å reflektere over eiga forståing og egne strategival før under og etter lesing	<i>Ved utgangen av 2.trinn skal elevane:</i> Målretting: <ul style="list-style-type: none">- Uttrykke føremålet med lesinga- Orienter seg i teksten- Velje lesemåtar ut frå føremål og tekst Førforståing: <ul style="list-style-type: none">• Hente fram eigen bakgrunnskunnskap og erfaring• Bruke eigen bakgrunnskunnskap og erfaring for å føregripe innhaldet Koding: <ul style="list-style-type: none">• Ha automatisert dei enkle bokstav/lyd-assosiasjonane• Kunne kjenne att, skrive og uttale alle bokstavane• Kunne lese enkle lydrette ord med hjelp av lydbindingsstrategien – fonologisk lesing• Kunne avkode non-ord med hjelp av lydbindingsstrategien• Kunne kjenne att og lese nokre av dei mest vanlege småorda, regelrette og uregelrette, som ordbilete• Kunne avkode diftongane• Kunne bruke lydbindingsstrategien og ved lengre og meir komplekse ord Ordforråd: <ul style="list-style-type: none">• Stoppe opp ved og markere nye ord• Ta i bruk strategiar for å lære nye• Bruke nye ord munnleg og skriftleg Leseforståing: <ul style="list-style-type: none">• Strukturere informasjon frå teksten• Stille spørsmål til/ frå teksten• Gje att innhaldet i teksten• Vurdere forholdet mellom form, innhald og språklege verkemiddel• Ha kunnskap om ord og setning• Kunne rime

3.2.2 TILTAK

Samarbeid Skule – heim 	Leseopplæring skal vere tema på foreldremøte og i utviklingssamtalar. Oppmoding til heimen: <ul style="list-style-type: none">• Stimulere egne barn si leseinteresse ved bl.a. å oppsøkje biblioteket, ha eigna litteratur tilgjengeleg i heimen• Foreldre les høgt for barnet og les med barnet• Heimen skal høyre barnet i leseleksa og samtale om innhaldet i den• Følgje opp individuelle avtalar med skulen
På skulen 	<ul style="list-style-type: none">• La elevane få kjennskap til ulike sjangrar av litteratur som eventyr, fabel, forteljing, teikneserie, rim/reglar, dikt og sakprosa.• Lære å lese med dei små trykkbokstavane• Jobbe med lesing på stavingsnivå• Innøving av ordbilete/høgfrekvente småord• Øvingar på å lese diftongar som ein språklyd• Jobbe med konsonantsamanbindingar, t.d.: «kn», «gr» og «st».

	<ul style="list-style-type: none"> • Arbeide med ordforråd og auke omgrepsforståinga <p>Generelle tiltak - Lesing og leseutvikling:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Rettleia lesing (dersom mogleg) • Arbeidsprogram/stasjonsundervisning • Stillelesing kvar dag • Lytte til høgtlesing • Jobbe med språkleg medvit. T.d.: "Kva ord får du når du tek vekk G-lyd i ordet «Gape»?" • Lese for kvarandre jamleg (lesepar) • Trene barnet i å lese innøvde tekstar høgt for små eller store grupper • Bruk av PC som eit hjelpemiddel i leseopplæringa • Låne bøker på skulebiblioteket ut ifrå nivå og interesser • Framføring av dikt/tekstar på fellessamling <p><u>Jobbe med læringsstrategiane:</u> BO, teikne frå teksten, teiknekart, tankekart, spørjeord for å strukturere teksten (kven, når, kva).</p>
--	--

3.2.3 KARTLEGGING OG VURDERING

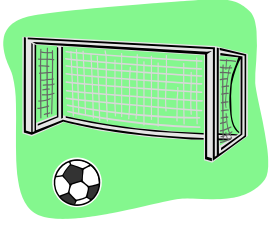
	<p>Kartlegging som skal gjennomførast:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Kartleggingsprøve i leseugleik, vår (Udir) • Carlsten-testen (haust og vår) • Elevsamtale der læraren synleggjer personleg framgang i utvikling av lese- og skriveugleiker • Leseutvikling som tema i utviklingssamtale • Eigenvurdering • Kartlegging med bruk av Leselos (http://lesesenteret.uis.no/) <p>Anna relevant kartlegging:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Arbeid med ord
--	---

3.2.4 RESSURSAR

	<ul style="list-style-type: none"> • Læreverk i ulike fag • Lettleste småbøker • Biblioteket • Tavlebøker • Språkløyper (Kompetanseutviklingspakkane for barnetrinnet er inndelt tematisk etter innhald) • "Når skriftspråket blir vanskelig" presenterer tiltak og problemstillingar i etterkant av kartleggingsprøvene i lesing på 1.–3. trinn. • Temporex for elevar med lesevanskar
---	--

3.3 Tredje trinn

3.3.1 MÅL

K-06	Meistringsmål etter etter 3. årstrinn
Meistringsområde Metakognisjon = å reflektere over eiga forståing og egne strategival før under og etter lesing	<i>Ved utgangen av 3.trinn skal elevane:</i> Målretting: <ul style="list-style-type: none">• Uttrykke føremålet med lesinga• Orienter seg i teksten• Velje lesemåtar ut frå føremål og tekst Førforståing: <ul style="list-style-type: none">• Hente fram eigen bakgrunnskunnskap og erfaring• Bruke eigen bakgrunnskunnskap og erfaring for å føregripe innhaldet Koding: <ul style="list-style-type: none">• Kunne lese dei vanlegaste småorda som ordbilete• Kunne bruke ortografisk lesestrategi i stadig større omfang. Dvs. lese heile orda direkte.• Kunne lese komplekse og lange ord ved hjelp av fonologisk strategi (lydbindingsstrategi)• Kunne avkode non-ord med hjelp av fonologisk strategi• Ha kunnskap om lesing av ord med enkel og dobbel konsonant Ordforråd: <ul style="list-style-type: none">• Stoppe opp ved og markere nye ord• Ta i bruk strategiar for å lære nye• Bruke nye ord munnleg og skriftleg Leseforståing: <ul style="list-style-type: none">• Kunne lese og hente informasjon frå ulike typar tekstar• Strukturere informasjon frå teksten• Stille spørsmål til/ frå teksten• Gjev att innhaldet i teksten• Attskape teksten• Vurdere forholdet mellom form, innhald og språklege verkemiddel

3.3.2 TILTAK

Samarbeid Skule – heim 	Leseopplæring skal vere tema på foreldremøte og i utviklingssamtalar. Oppmoding til heimen: <ul style="list-style-type: none">• Følgje opp barnet si leseleke• Lese høgt for barnet og lede med barnet• Snakke om tekst og bilete i bøker• Stimulere egne barn si leseinteresse ved m.a. å oppsøkje biblioteket, ha eigna litteratur tilgjengeleg i heimen• Følgje opp individuelle avtalar med skulen
På skulen 	<ul style="list-style-type: none">• Jobbe med førforståing i ulike fag.• Litterær samtale• Forteljingsstruktur, start-midtdel-slutt.• Stille spørsmål til innhald• Lytte til høgtlesing• Attfortelje• Samansette tekstar – bruke bilete som kjelde til info og fantasi• Arbeide med ordforråd/omgrepsutvikling• Høgtlesing/stillelesing/replik/veksellesing "stafettlesing"• Stillelesing kvar dag.• Bruke digital tavle/data som hjelpemiddel i skrive og leseopplæringa

	<ul style="list-style-type: none"> • Øve på lesestykke i matte (teikne/konkretisere/prosessnotat) • Høgfrekvente ord (100 mest brukte) • Ta i bruk prosessnotat og tokolonne (som modell-læring). <p>Jobbe med læringsstrategiane i tråd med oversikt i vedlegg nr. 1</p>
--	--

3.3.3 KARTLEGGING OG VURDERING

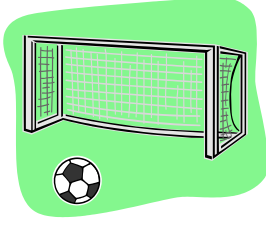
	<p>Kartlegging som skal gjennomførast:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Obligatorisk kartleggingsprøve i lesedugleik (vår) • Carlsten-testen (haust og vår) • Elevsamtale der læraren synleggjer personleg framgang i utvikling av lese- og skrive-dugleikar • Leseutvikling som tema i utviklingssamtale • Eigenvurdering • Kartlegging med bruk av Leselos (http://lesesenteret.uis.no/) <p>Anna relevant kartlegging:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Arbeid med ord • Lesesenteret si Staveprøve (3.-10. trinn)
---	--

3.3.4 RESSURSAR

	<ul style="list-style-type: none"> • Aktuelle leseverk for trinnet • DAMMs leseuniverset sine nivå-bøker. • Fagbøker i ulike fag • Biblioteket • Tavlebøker • Språkløyper (Kompetanseutviklingspakkane for barnetrinnet er inndelte tematisk etter innhald) • "Når skriftspråket blir vanskelig" presenterer tiltak og problemstillingar i etterkant av kartleggingsprøvene i lesing på 1.–3. trinn. • Temporex for elevar med lesevanskar
--	--

3.4 Fjerde trinn

3.4.1 MÅL

K-06	Meistringsmål etter etter 4. årstrinn
Meistringsområde Metakognisjon = å reflektere over eiga forståing og eigne strategival før under og etter lesing	<i>Ved utgangen av 4.trinn skal elevane:</i> Målretting: <ul style="list-style-type: none">• Uttrykke føremålet med lesinga• Orienter seg i teksten• Velje lesemåtar ut frå føremål og tekst Førførståing: <ul style="list-style-type: none">• Hente fram eigen bakgrunnskunnskap og erfaring• Bruke eigen bakgrunnskunnskap og erfaring for å føregripe innhaldet Koding: <ul style="list-style-type: none">• Kunne bruke ortografisk lesestrategi i stadig aukande grad (lese fleire ord som ordbilete)• Kunne lese enkel/dobbel konsonant rett• Ha vidareutvikla strategiar for lesing av komplekse ord Ordforråd: <ul style="list-style-type: none">• Stoppe opp ved og markere nye ord• Ta i bruk strategiar for å lære nye• Bruke nye ord munnleg og skriftleg Leseførståing: <ul style="list-style-type: none">• Kunne oppsummere/attfortelje innhaldet i ein tekst• Kunne lese tekst med intonasjon og naturleg pause ved punktum• Ha ulike strategiar for forståing av tekst• Strukturere informasjon frå teksten• Stille spørsmål til/ frå teksten• Vurdere forholdet mellom form, innhald og språklege verkemiddel

3.4.2 TILTAK

Samarbeid Skule – heim 	Leseopplæring skal vere tema på foreldremøte og i utviklingssamtalar. Oppmoding til heimen: <ul style="list-style-type: none">• Følgje opp barnet si leselekse• Lese høgt for barnet og lese med barnet• Snakke om tekst og bilete i bøker• Stimulere eigne barn si leseinteresse ved m.a. å oppsøkje biblioteket, ha eigna litteratur tilgjengeleg i heimen• Følgje opp individuelle avtalar med skulen
På skulen 	Lesing og leseutvikling: <ul style="list-style-type: none">• Stillelesing• Høgtlesing (med vekt på intonasjon)• Klasselesekurs, haust-vår.• Lesing av lange samansette ord• Høgtlesing/stillelesing/replikk/veksellesing "stafettlesing"• Lytte til høgtlesing• Ulike tekstsjangrar• Tabellesing• Leseøving av ord med konsonantsamanbindingar• Arbeide bevisst med ordforråd og omgrepsutvikling.• Repetere læringsstrategiar frå 1-3.kl Jobbe med læringsstrategiane i tråd med oversikt i vedlegg nr. 1

3.4.3 KARTLEGGING OG VURDERING

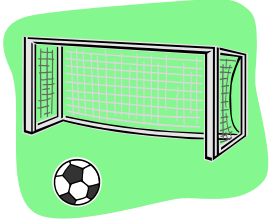
	<p>Kartlegging som skal gjennomførast:</p> <ul style="list-style-type: none">• Carlsten-testen (haust og vår)• Ordkjedetest (mai)• Setningsleseprøva (S40) (4.-10. trinn) (Vår)• Elevsamtale der læraren synleggjer personleg framgang i utvikling av lese- og skrivefugeleikar• Leseutvikling som tema i utviklingssamtale• Eigenvurdering• Kartlegging med bruk av Leselos (http://lesesenteret.uis.no/) <p>Anna relevant kartlegging:</p> <ul style="list-style-type: none">• Arbeid med ord• Lesesenteret si Staveprøve (3.-10. trinn)
--	---

3.4.4 RESSURSAR

	<ul style="list-style-type: none">• Aktuelle leseverk for trinnet• Fagbøker i ulike fag Biblioteket• Tavlebøker• Språkløyper (Kompetanseutviklingspakkane for barnetrinnet er inndelt tematisk etter innhald)• Tempolex for elevar med lesevanskar
--	--

3.5 Femte trinn

3.5.1 MÅL

K-06	Meistringsmål etter etter 5. årstrinn
<p>Meistringsområde</p> <p>Metakognisjon = å reflektere over eiga forståing og egne strategival før under og etter lesing</p>	<p>Ved utgangen av 5.trinn skal elevane:</p> <p>Målretting:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Uttrykke føremålet med lesinga - Orienter seg i teksten - Velje lesemåtar ut frå føremål og tekst <p>Førforståing:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Hente fram eigen bakgrunnskunnskap og erfaring - Bruke eigen bakgrunnskunnskap og erfaring for å føregripe innhaldet <p>Koding:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Meistre ortografisk lesing i stadig større grad. (heilordslesing) • Bruke fonologisk strategi (dra saman lydar og/eller stavinga) ved komplekse og ukjende ord <p>Ordforråd:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Stoppe opp ved og markere nye ord • Ta i bruk strategiar for å lære nye • Bruke nye ord munnleg og skriftleg <p>Leseforståing:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Kunne lese og hente informasjon frå ulike typar tekstar • Strukturere informasjon frå teksten • Stille spørsmål til/ frå teksten • Kunne oppsummere/attfortelje innhaldet i ein tekst • Attskape teksten • Kunne lese tekstar med intonasjon og naturleg pause ved teiknsetjing • Ha vidareutvikla strategiar for forståing av tekst • Kunne lage spørsmål til teksten dei har lese • Gje grunnjevne vurderingar av form og fagleg innhald i tekstar • Vurdere forholdet mellom form, innhald og språklege verkemiddel

3.5.2 TILTAK

<p>Samarbeid Skule – heim</p> 	<p>Leseopplæring skal vere tema på foreldremøte og utviklingssamtalar. Heimen blir oppmoda om å:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Syne interesse for, og høyre barnet i den daglege leseleksa • Syne interesse for barnet sine litteraturval, samtale om lesinga og innhaldet i teksten • Følgje opp barnet under leseaksjonen • Følgje opp individuelle avtalar med skulen
<p>På skulen</p> 	<p>Lesing og leseutvikling</p> <ul style="list-style-type: none"> • Lesing av komplekse og lange ord • Lytte til høgtlesing • Lese høgt i klassen både kjende og ukjende tekstar • Stillelesing kvar dag • Ha god tilgang på tilpassa lesestoff • Kjenne til ulike litterære verkemiddel • Samtalar om lest tekst for bruk i egne tekstar • Bruke leselogg som hjelpemiddel i eiga leseutvikling under leseaksjon

	<ul style="list-style-type: none"> • Høgfrequente ord (200-ordlista) • Arbeide bevisst med ordforråd og omgrepsutvikling. • Nytte bibliotek og digitale informasjonskanalar • Ha dagleg leselekse (frå minst eitt av faga) <p>Jobbe med læringsstrategiane i tråd med oversikt i vedlegg nr. 1</p>
--	--

3.5.3 KARTLEGGING OG VURDERING

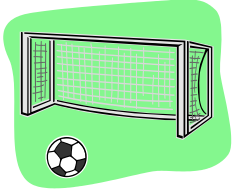
	<p>Kartlegging som skal gjennomførast:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Carlsten-testen (vår) • Nasjonalprøve i lesedugleik (haust) • Ordkjedetest (november) • Setningsleseprøva (S40) (4.-10. trinn) (Vår) • Elevsamtalar der læraren synleggjer personleg framgang i lese- og skriveugleik • Leseutvikling som tema i utviklingssamtala • Eigenvurdering • Kartlegging med bruk av Leselos (http://lesesenteret.uis.no/) <p>Anna relevant kartlegging:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Arbeid med ord • Gruble.net (bokmål) • Lesesenteret si Staveprøve (3.-10. trinn)
---	--

3.5.4 RESSURSAR

	<ul style="list-style-type: none"> • Aktuelle leseverk for trinnet • Fagbøker i ulike fag • Biblioteket • Tavlebøker • Språkløyper (Kompetanseutviklingspakkane for barnetrinnet er inndelte tematisk etter innhald) • Tempolex for elevar med lesevanskar
---	--

3.6 Sjette trinn

3.6.1 MÅL

K-06	Meistringsmål etter etter 6. årstrinn
Meistringsområde Metakognisjon = å reflektere over eiga forståing og egne strategival før under og etter lesing	<i>Ved utgangen av 6.trinn skal elevane:</i> Målretting: <ul style="list-style-type: none">- Uttrykke føremålet med lesinga- Orienter seg i teksten- Velje lesemåtar ut frå føremål og tekst- Kunne endra lesemåte ved behov Førforståing: <ul style="list-style-type: none">- Hente fram eigen bakgrunnskunnskap og erfaring- Bruke eigen bakgrunnskunnskap og erfaring for å føregripe innhaldet Koding: <ul style="list-style-type: none">- Meistre ortografisk lesing i stadig større grad- Lese alle vanlege ord rett- Ha automatisert dei komplekse grafema (døme: «skr»,)- Meistre lesing av ukjende, lange eller samansette ord Ordforråd: <ul style="list-style-type: none">• Stoppe opp ved og markere nye ord• Ta i bruk strategiar for å lære nye• Bruke nye ord munnleg og skriftleg Leseforståing: <ul style="list-style-type: none">- Kunne lese og hente informasjon frå ulike typar tekstar- Strukturere informasjon frå teksten- Stille spørsmål til/ frå teksten- Kunne oppsummere/attfortelje innhaldet i ein tekst- Attskape teksten- Ha vidareutvikla strategiar for forståing av tekst- Kunne lese komplekse tekstar med intonasjon og naturleg pause ved teiknsetjing- Kan nytte effektive lesestrategiar for å oppnå god leseforståing- Vurdere forholdet mellom form, innhald og språklege verkemiddel

3.6.2 TILTAK

Samarbeid Skule – heim 	Leseopplæring skal vere tema på foreldremøte og utviklingssamtalar. Heimen blir oppmoda om å: <ul style="list-style-type: none">• Syne interesse for, og høyre barnet i den daglege leseleksa• Syne interesse for barnet sine litteraturval, samtale om lesinga og innhaldet i teksten• Følgje opp barnet under leseaksjonen• Følgje opp individuelle avtalar med skulen
På skulen 	Lesing og leseutvikling: <ul style="list-style-type: none">• Få lesetrening i ukjende, lange eller samansette ord• Halde fram med øving på høgfrekvente ord(200-ordlista)• Lytta til høgtlesing• Lese både kjend og ukjend tekst høgt i klassen• Stillelesingsøker kvar dag• Lese aviser under avisveka• Bruke leselogg som hjelpemiddel i eiga leseutvikling under leseaksjon• Samtalar om lest tekst for bruk i egne tekstar

	<ul style="list-style-type: none"> • Kjenne til ulike litterære verkemiddel • Ha god tilgang på tilpassa lesestoff • ”Inn i teksten-arbeid” (litterær samtale) • Repetere læringsstrategiane frå 1.-5.klasse • Nye læringsstrategiar: Læresamtalen, samandrag/faktasetningar (modell-læring) • Repetere lesestrategiar som m.a. nærlese, leitelese, skumlese • Kunne målretta seg i forhold til lesinga: uttrykke føremålet med lesing, kunne velje lesemane ut frå føremålet, kunne endre lesemane ved behov. • Få aktivisert bakgrunnskunnskap/førlesing før innlæring av nytt stoff • Arbeide bevisst med ordforråd og omgrepsutvikling. • Ha leseforståing i fokus • Bruke bibliotek og digitale informasjonskanalar • Få erfaring med lesing av ulike typar tekstar (tabellar, grafar, hypertekstar, interaktive tekstar, tekstoppgåver i matematikk) • Ha dagleg leseleikse (frå minst eitt av faga) <p>Jobbe med læringsstrategiane i tråd med oversikt i vedlegg nr. 1</p>
--	---

3.6.3 KARTLEGGING OG VURDERING

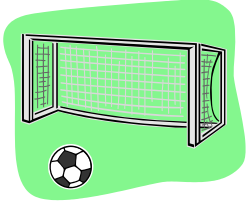
	<p>Kartlegging som skal gjennomførast:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Carlsten-testen (haust og vår) • Ordkjedetest (november) • Setningsleseprøva (S40) (4.-10. trinn) (Vår) • Elevsamtalar der læraren synleggjer personleg framgang i lese- og skriveugleik • Leseutvikling som tema i utviklingssamtalar • Eigenvurdering • Kartlegging med bruk av Leselos (http://lesesenteret.uis.no/) <p>Anna relevant kartlegging:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Arbeid med ord • Lesesenteret si Staveprøve (3.-10. trinn)
--	--

3.6.4 RESSURSAR

	<ul style="list-style-type: none"> • Aktuelle leseverk for trinnet • Fagbøker i ulike fag • Biblioteket • Tavlebøker • Språkløyper (Kompetanseutviklingspakkane for barnetrinnet er inndelte tematisk etter innhald) • Tempolex for elevar med lesevanskar
---	--

3.7 Sjuande trinn

3.7.1 MÅL

K-06	Meistringsmål etter etter 7. årstrinn
Meistringsområde Metakognisjon = å reflektere over eiga forståing og eigne strategival før under og etter lesing	<i>Ved utgangen av 7.trinn skal elevane:</i> Målretting: <ul style="list-style-type: none">• Uttrykke føremålet med lesinga• Orienter seg i teksten• Velje lesemåtar ut frå føremål og tekst• Kunne endra lesemåte ved behov Førforståing: <ul style="list-style-type: none">• Hente fram eigen bakgrunnskunnskap og erfaring• Bruke eigen bakgrunnskunnskap og erfaring for å føregripe innhaldet Koding: <ul style="list-style-type: none">• Ha funksjonell lesefart på stadig meir komplekse tekstar• Har trygg kodingsdugeleik på bokstavsekvensnivå• Har trygg kodingsdugeleik på ordnivå• Meistre lesing av ukjende, lange eller samansette ord Ordforråd: <ul style="list-style-type: none">• Stoppe opp ved og markere nye ord• Ta i bruk strategiar for å lære nye ord• Bruke nye ord munnleg og skriftleg Leseforståing: <ul style="list-style-type: none">• Kunne lese og hente informasjon frå ulike typar tekstar• Strukturere informasjon frå teksten• Stille spørsmål til/ frå teksten• Kunne oppsummere/attfortelje innhaldet i ein tekst• Attskape teksten• Ha vidareutvikla strategiar for forståing av tekst• Kunne lese komplekse tekstar med intonasjon og naturleg pause ved teiknsetjing• Kan nytte effektive lesestrategiar for å oppnå god leseforståing• Vurdere forholdet mellom form, innhald og språklege verkemiddel

3.7.2 TILTAK

Samarbeid Skule – heim 	Leseopplæring skal vere tema på foreldremøte og i utviklingsamtalar. Heimen blir oppmoda om å: <ul style="list-style-type: none">• Syne interesse for eleven si lesing og litteraturval• Samtale med eleven om det dei har lese• Følgje opp individuelle avtalar med skulen• Støtte opp om skulen sin årlege leseaksjon
På skulen 	Lesing og leseutvikling: <ul style="list-style-type: none">• Stillelesingsøtkter kvar dag• Drøfte og vurdere tekstar i plenum/grupper• Høyre på andre, uttrykkje og grunngje eigne synspunkt i sakprosatetekstar og skjønnlitteratur• Høyre på høgtlesing/lydbok• Løyse arbeidsoppgåver knytt til lest tekst• Arbeide bevisst med ordforråd og omgrepsutvikling• Ha leseforståing i fokus

	<ul style="list-style-type: none"> • Kunne målrette seg i forhold til lesinga; utrykke føremålet med lesing, kunne velje lese måte ut i frå føremålet, kunne endre lese måte ved behov. • Jobbe med å tolke og forstå tekstar. «inn i teksten-arbeid». «På sporet av forfattere» • Jobbe med læringsstrategiane frå 1.-6.klasse (når brukar eg dei ulike strategiane?) • Bruk av biblioteket og digitale informasjonskanalar • Bruke ulike lesestrategiar for ulike tekstar og lesesituasjonar • Få erfaring med lesing av ulike typar tekstar (tekstartabellar, grafar, hypertekstar, interaktive tekstar, tekstoppgåver i matematikk) • På spor etter forfattere • Ha dagleg leselekse (frå minst eitt av faga) <p>Jobbe med læringsstrategiane i tråd med oversikt i vedlegg nr. 1</p>
--	---

3.7.3 KARTLEGGING OG VURDERING

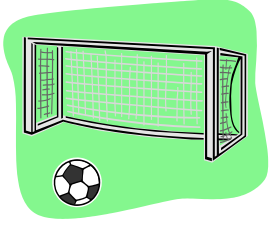
	<p>Kartlegging som skal gjennomførast:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Carlsten-testen (haust og vår) • Ordkjedetest - november • Setningsleseprøva (S40) (4.-10. trinn) (Vår) • Elevsamtalar der læraren synleggjer personleg framgang i lese- og skrive dugleik • Leseutvikling som tema i utviklingssamtalar • Eigen vurdering • Kartlegging med bruk av Leselos (http://lesesenteret.uis.no/) <p>Anna relevant kartlegging:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Arbeid med ord • Lesesenteret si Staveprøve (3.-10. trinn)
--	---

3.7.4 RESSURSR

	<ul style="list-style-type: none"> • Aktuelle leseverk for trinnet • Fagbøker i ulike fag • Biblioteket • Tavlebøker • Språkløyper (Kompetanseutviklingspakkane for barnetrinnet er inndelte tematisk etter innhald) • Tempolex for elevar med lesevanskar
---	--

3.8 Ungdomstrinnet

3.8.1 MÅL

K-06	Meistringsmål etter 8.-10. trinn
Meistringsområde Metakognisjon = å reflektere over eiga forståing og eigne strategival før under og etter lesing	<p>Ved utgangen av 10. trinn skal elevane kunne:</p> <p>Målretting:</p> <ul style="list-style-type: none">• Uttrykke føremålet med lesinga• Orienter seg i teksten• Velje lesemåtar ut frå føremål og tekst <p>Førførståing:</p> <ul style="list-style-type: none">• Hente fram eigen bakgrunnskunnskap og erfaring• Bruke eigen bakgrunnskunnskap og erfaring for å føregripe innhaldet <p>Koding:</p> <ul style="list-style-type: none">• Les tekstar med flyt• Har trygg kodingsdugleik på bokstavsekvensnivå• Har trygg kodingsdugleik på ordnivå• Les i samsvar med særtrekk i ulike tekstar, form og medium <p><i>(Å koda om er å greia å gjere ei kopling mellom lyd og teikn. Vidare er det å sjå bokstavsekvensar, heile ord, meiningsberande einingar, setningar, avsnitt, større tekstbitar, heil tekst og sjanger)</i></p> <p>Ordforråd:</p> <ul style="list-style-type: none">• Stoppe opp ved og markere nye ord• Ta i bruk strategiar for å lære nye ord• Bruke nye ord munnleg og skriftleg <p>Leseførståing:</p> <ul style="list-style-type: none">• Strukturere informasjon frå teksten• Stille spørsmål til/ frå teksten• Gje att innhaldet i teksten• Skape att teksten med eigne ord• Vurdere forholdet mellom form, innhald og språklege verkemiddel• Kunne tolke og vurdere ulike former for samansette tekstar• Velje relevante strategiar tilpassa teksten og føremålet med lesinga• Finne detaljert og implisitt informasjon i tekstar med ukjent form eller innhald.• Vise heilskapleg og detaljert forståing av komplekse tekstar. Kan systematisere og trekke slutningar på bakgrunn av implisitt informasjon• Vurdere komplekse tekstar om ukjende emne på ein kritisk måte. Trekke inn faglege og samfunnsmessige perspektiv.• Finne og kombinere informasjon frå fleire stader i tekstar med konkurrerende informasjon. Vurdere om kjeldene er truverdige.

3.8.2 TILTAK

<p>Samarbeid Skule – heim</p> 	<p>Leseopplæring skal vere tema på foreldremøte og i utviklingssamtalar.</p> <p>Oppmoding til heimen:</p> <ul style="list-style-type: none">• Legge til rette for lesing i heimen (bibliotek, aviser, skulebøker)• Snakke med og vise interesse for kva eleven les• Snakke om dagsaktuelle emne for å bidra til auka ordforråd• Følgje opp individuelle avtalar med skulen
<p>På skulen</p> 	<p>Jobbe med ulike typar læringsstrategiar (sjå vedlegg nr. 1)</p> <p>Førlesingsstrategi (aktivere forkunnskapar og skape forventningar til teksten) Døme: BISON, tankekart, vennediagram, stillesspørsmål til teksten, VØL-skjema.</p> <p>Hugsestrategi (oppsummere og attfortelje) Døme: nøkkelord, tankekart, samandrag, referat, vendiagram, stikkord, BISON, m.m.</p> <p>Organiseringsstrategi (skilje ut viktig informasjon, og visualisere teksten) Døme: tankekart, to-kolonnenotat, tidslinje, ulike typar illustrasjonar</p> <p>Utdjupingsstrategi (oppklare, finne samanhengar, knyte tekstar til tidlegare kunnskap) Døme: ulike typar strukturerte samtalar, tekst til tekststrategiar, stille spørsmål til teksten, Vendiagram, refleksjonslogg, munnleg og skriftleg presentasjon, tema/kommentar-setningar.</p> <p>Overvaksingsstrategi (finne ut kva ein kan og ikkje kan) Døme: Tenkje høgt, stille spørsmål til seg sjølv, setje strek under ord ein ikkje forstår, refleksjonslogg</p> <ul style="list-style-type: none">• Bruke bibliotek• Bruke digitale ressursar som hjelpemiddel i leseopplæringa (døme: digitale tavler, ressursar til lærebøker m.m.)

3.8.3 KARTLEGGING OG VURDERING

	<p>Kartlegging som skal gjennomførast:</p> <ul style="list-style-type: none">• Nasjonale prøver i lesing 8.- og 9. trinn (inkludert førebuing og oppfølging)• Prøver i dei ulike faga• Elevsamtale der læraren synleggjer personleg framgang i utvikling av lese- og skriveugleiker.• Lese- og språkutvikling som tema i utviklingssamtale• Carlsten-testen (haust og vår)• Setningsleseprøva (S40) (4.-10. trinn) (Vår)• Kartlegging med bruk av Leselos (http://lesesenteret.uis.no/) på alle trinn <p>Anna relevant kartlegging:</p> <ul style="list-style-type: none">• Lesesenteret si Staveprøve (3.-10. trinn)
---	---

3.8.4 RESSURSAR

	<ul style="list-style-type: none">• Læreverk i ulike fag• Tempolex for elevar med lesevanskar• Biblioteket• Tavlebøker• Lesesenteret: http://lesesenteret.uis.no/• Språkløyper (Kompetanseutviklingspakkane for barnetrinnet er indelte tematisk etter innhald)
---	--

4 Oversikt over ulike lesestrategiar etter føremål

Dei ulike lesestrategiane har ulike føremål som vist under. Når ein tek i bruk ulike strategiar, kan det vere tenleg å vite kva ein vil oppnå.

Førlesingsstrategi (aktivere forkunnskapar og skape forventningar til teksten)

Døme: BISON, tankekart, vendiagram, stille spørsmål til teksten, VØL-skjema.

Hugsestrategi (Samanfatte og attfortelje)

Døme: nøkkelord, tankekart, samandrag, referat, vendiagram, stikkord, BISON, m.m.

Organiseringsstrategi (skilje ut viktig informasjon, og visualisere teksten)

Døme: tankekart, to-kolonnenotat, tidslinje, ulike typar illustrasjonar

Utdjupingsstrategi (oppklare, finne samanhengar, knyte tekstar til tidlegare kunnskap)

Døme: ulike typar strukturerte samtalar, tekst til tekststrategiar, stille spørsmål til teksten, Vendiagram, refleksjonslogg, munnleg og skriftleg presentasjon, tema/kommentar-setningar.

Overvaksingsstrategi (finne ut kva ein kan og ikkje kan)

Døme: Tenkje høgt, stille spørsmål til seg sjølv, setje strek under ord ein ikkje forstår, refleksjonslogg

Her kan ein sjå nærmare på linkar for å få idear og vite litt meir som dei ulike strategiane:

- Lesesenteret: [«Tips til lesestrategiar som kan nyttast før, under og etter lesing»](#).
- Jar skole - [læringsstrategiar](#)
- Leseplan [Farsund kommune](#)

I vedlegg 1 skisserast ein progresjon i bruk av viktige strategiar knytt til ulike trinn. Dette er eit minimum som lærarar og elevar aktivt bør bruke.

5 Ordforklaringar

- **Carlsten-leseprøve:** Lese og skrivetest. Hovudhensikt er å gi norsklæraren rask og relevant informasjon om skriftspråknivået i klassen. Lesefart og innhaldsforståing.
- **Språkløyper:** (Kompetanseutviklingspakkane frå barnehage til vidaregåande skule inndelt tematisk etter innhald)
- **Tempolex:** Eit program som hjelper elevar i automatiseringsfasen av lesinga (Alle skular har programmet)
- **Vokal:** Eit nettbasert verktøy som stiller saman vurdering og kartlegging i skulen, slik at lærarar kan gi tilpassa undervisning (Alle skular har verktøyet)

6 Vedlegg

6.1 Læringsstrategiar

Læringsstrategier	BH	1. trinn	2. trinn	3. trinn	4. trinn	5. trinn	6. trinn	7. trinn	8. trinn	9. trinn	10. trinn
B I S O N (Bilde og Overskrifter)											
Tegne fra teksten, tegnekart, friformkart/tankekart											
Spørreord for å strukturere teksten (hvem, når, hva)											
Kolonnenotat											
FOSS (forholdet spørsmål og svar – se vedlegg)											
Tankekart – fra enkel til vanskeligere struktur											
VØL- skjema											
Nøkkelord og nøkkelsetninger											
Begrepskart/Ordkart											
B I S O N											
Strukturert tankekart											
Læresamtale											
VENN-diagram											
Sammendrag											
Repetisjon og videreutvikling av innlærte strategier											
Elevene finner «sine» strategier											
Videreutvikle innlærte strategier											
Tema og kommentarsetninger											
Bruke strategier variert og fleksibelt											

(Kjelde: [Farsund leseplan](#))

6.2 Dugleiksområde grunnleggjande dugleik i lesing (UDIR)

Å kunne lese som grunnleggjande ferdighet					
Ferdighets-områder	Nivå 1	Nivå 2	Nivå 3	Nivå 4	Nivå 5
Forberede, utføre og bearbeide	Bruker forkunnskaper. Skaffer seg overblikk over teksten før lesing. Leser enkle tekster på papir og skjerm. Bearbeider teksten med noe hjelp.	Leser enkle tekster med flyt og utholdenhet. Finner og leser tekster på Internett. Stiller spørsmål til teksten. Kan samtale om innholdet.	Varyerer lese måte etter teksten og formålet med lesingen i fag. Leser og navigerer hensiktsmessig på Internett. Bruker oppklarende strategier. Bruker ulike metoder for å systematisere innholdet.	Bruker faglige og andre forkunnskaper aktivt. Er bevisst og kritisk ved lesing på papir og Internett. Bearbeider teksten på selvstendig måte.	Velger relevante strategier tilpasset teksten og formålet med lesingen. Er bevisst på egen lesing og reflekterer over brukte strategier.
Finne	Finner eksplisitt uttrykt informasjon som er sentralt plassert i enkle tekster.	Kjenner igjen sentrale tekster i faget. Finner eksplisitt uttrykt informasjon i tekster med konkurrerende informasjon. Refererer til kilder.	Finner og kombinerer informasjon fra flere steder i tekster med konkurrerende informasjon. Vurderer om kildene er troverdige.	Finner implisitt informasjon i komplekse tekster. Bruker kilder på en kritisk og etterprøvable måte.	Finner detaljert og implisitt informasjon i tekster med ukjent form eller innhold.
Tolke og sammenholde	Bruker egne ord og trekker enkle slutninger ut fra informasjon i tekster.	Identifiserer hovedtemaet og forstår sammenhenger som er tydelig uttrykt i en tekst.	Forstår informasjon som er implisitt uttrykt i tekster.	Forstår tvetydigheter. Oppfatter motstridende informasjon og informasjon som står i motsetning til det forventede.	Viser helhetlig og detaljert forståelse av komplekse tekster. Kan systematisere og trekke slutninger på bakgrunn av implisitt informasjon.
Reflektere og vurdere	Kommenterer innhold i enkle tekster.	Vurderer innholdet i tekster ut fra fagkunnskap og egne erfaringer.	Gir begrunnede vurderinger av form og faglig innhold i tekster.	Analysere og vurderer form og innhold på en kritisk måte. Sammenligner og systematiserer informasjon i ulike faglige tekster.	Vurderer komplekse tekster om ukjente emner på en kritisk måte. Trekker inn faglige og samfunns-messige perspektiver.

6.3 BISON

BISONOVERBLIKK

B	<u>BILDER OG BILDETEKSTER</u> Studer alle bilder og illustrasjoner, også tabeller og skjemaer. Husk å lese bildetekstene også.
I	<u>INNLEDNING</u> Les innledningen til teksten. Innledningen er det første avsnittet i teksten. Der pleier forfatteren å skrive noe om hva hele teksten handler om.
S	<u>SISTE AVSNITT</u> Les siste avsnitt i teksten. Der skriver forfatteren ofte et lite minisammendrag.
O	<u>OVERSKRIFTER</u> Les alle overskriftene i den teksten du skal lese. En lang tekst er ofte delt opp i mindre deler, hver med sin overskrift.
N	<u>NB! ORD SOM SKILLER SEG UT</u> Les alle NB-ordene i teksten. <ul style="list-style-type: none">• <i>Kursiv</i>• <u>Understreking</u>• fete typer• STORE BOKSTAVER

(Kjelde: Jar skole - [læringsstrategiar](#))

6.4 TOKOLONNE-NOTAT

TOKOLONNENOTAT

BRUK TOKOLONNENOTAT NÅR DU ...

1. Skal få fram hovedpunkter og detaljer
2. Navn - opplysninger
3. Påstand - bevis
4. Spørsmål - svar

Tiger	Rovdyr Kattefamilien Bor i Asia

Napoleon var en stor leder	1. Stoppet revolusjonen 2. Ny grunnlov

(Kjelde: Jar skole - [læringsstrategiar](#))

6.5 FOSS- Strategien

Foss er en strategi for å lære elevene å stille gode spørsmål til tekster, og den trener elevene i lesing på 4 nivåer. Strategien utvikler elevenes evne til å tolke og reflektere over tilgjengelig informasjon. Elever som er gode på å lage spørsmål til tekst, er også bedre til å svare på spørsmål. Spørsmålstyper deles i to store hovedkategorier som igjen er delt i to underkategorier hver:

I BOKASPØRSMÅL:

1. Akkurat der-spørsmål
2. Tenk og let-spørsmål

I HODET MITT-SPØRSMÅL:

3. Forfatteren og jeg-spørsmål
4. På egen hånd-spørsmål

I boka (reproduksjonsspørsmål)

- Akkurat der
 - Svaret er i teksten (enfingerspørsmål)
- Tenk og let
 - Svar er flere steder i teksten, du må lete (flerfingerspørsmål)

I hodet (refleksjonsspørsmål)

- Forfatteren og jeg
 - Svaret er ikke direkte i teksten. Du må tenke deg om
- På egenhånd
 - Du må bruke din egen kunnskap

Eksempeltekst:

Anne må ha bilen i dag, fordi hun har det så travelt. Først skal hun på arbeid, så må hun handle. Dessuten skal hun hente ungene i barnehagen.

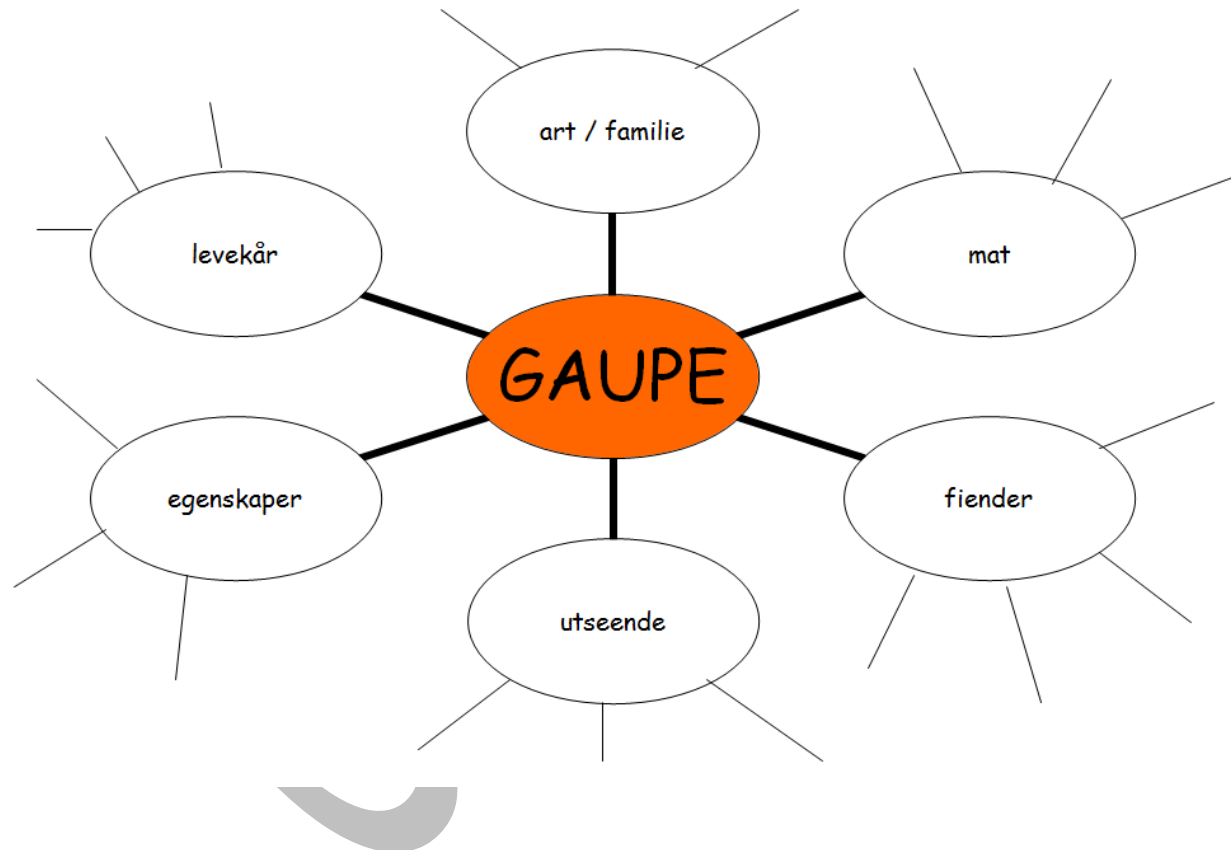
Eksempler på spørsmål:

- Type 1: Hvem har bilen?
Type 2: Hvorfor har Anne det travelt?
Type 3: Hvor gammel er Anne?
Type 4: Hva kan skje når en kjører bil og har det travelt?

(Kjelde: Jar skole - [læringsstrategiar](#))

6.6 Strukturert tankekart 1

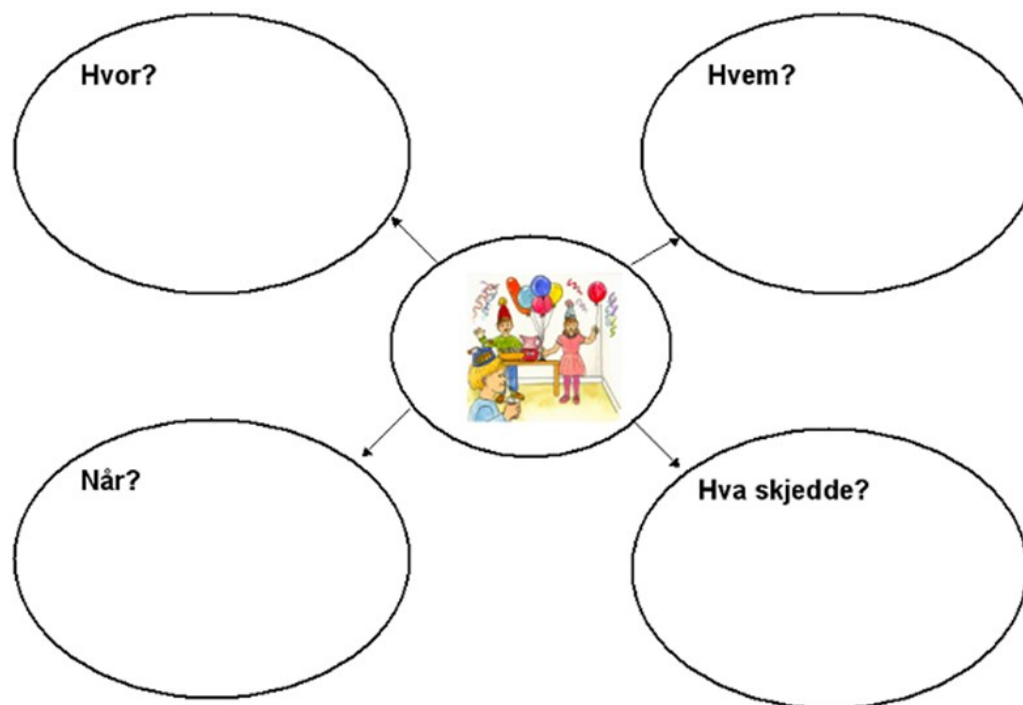
STRUKTURERT TANKEKART 1

(Kjelde: Jar skole - [læringsstrategiar](#))

6.7 Strukturert tankekart 2

STRUKTURERT TANKEKART 2

(Kjelde: Jar skole - [læringsstrategiar](#))

6.8 VØL-skjema

VØL-SKJEMA

V Dette VET jeg fra før	Ø Dette ØNSKER jeg å få vite	L Dette har jeg LÆRT
Her skriver du litt om hva du vet om temaet fra før. Dette skriver du FØR du begynner å lese teksten.	Her kan du skrive litt om hva du lurer på og ønsker å vite mer om. Dette skriver du FØR du begynner å lese teksten.	Her skriver du litt om hva du har lært av teksten. Dette skriver du ETTER at du har lest teksten.

Et eksempel:

Jeg vet at... <ul style="list-style-type: none">•Ugla er en fugl med store øyne• Ugla lever i skogen•Den sier "uhu"	Jeg ønsker å vite... <ul style="list-style-type: none">•Hva spiser ugla?•Hvorfor har den så store øyne?	Jeg har lært at... <ul style="list-style-type: none">•Ugla er en rovfugl, den spiser andre dyr•Ugla jakter om natten•Ugla kan ikke bevege blikket
--	---	--

(Kjelde: Jar skole - [læringsstrategiar](#))

6.9 Arbeid med omgrep

ARBEID MED BEGREPER 1

Ord jeg kan	Ord jeg tror jeg vet hva betyr	Nye og ukjente ord

ARBEID MED BEGREPER 2

Et nytt ord	som betyr.....	som kan brukes i en setning ...

(Kjelde: Jar skole - [læringsstrategiar](#))

6.10 Læresamtale

LÆRESAMTALEN

Gå sammen to og to.
Snakk etter tur.
Begge må si noe i hver runde.

Samtalen har fire runder:

1. Runde: "Jeg har lært at..."
2. Runde: "Jeg mener det viktigste er..."
3. Runde: "Mitt spørsmål er..."
4. Runde: "Jeg lurer på..."

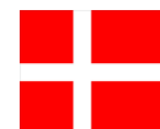
(Kjelde: Jar skole - [læringsstrategiar](#))

6.11 Vendiagram

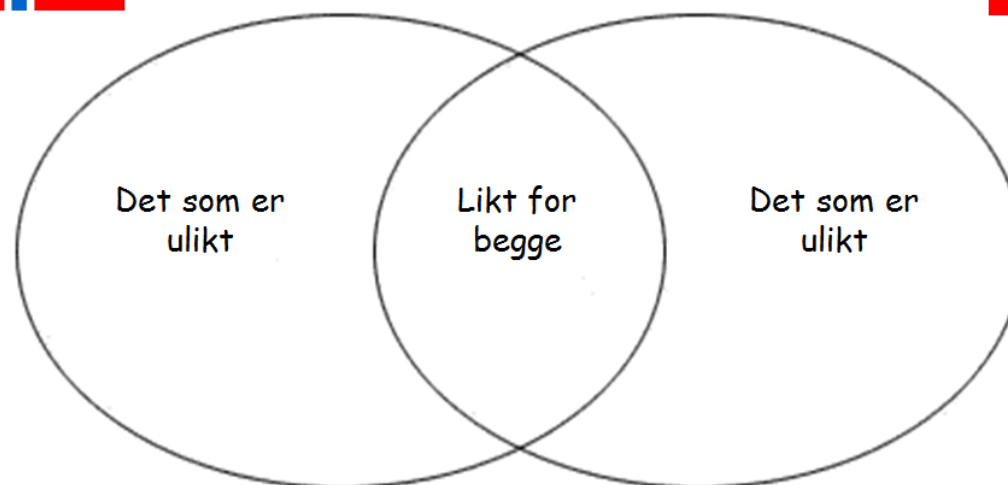
VENNDIAGRAM

NORGE

DANMARK

(Kjelde: Jar skole - [læringsstrategiar](#))